

IZMEĐU DVE VATRE

— uz poeziju Vičazoslava Hronjeca —

Ni jedan pesnik ne može mimoći pitanja egzistencije čoveka u vremenu koje se okretno protiv njega. Govori se pokatkad o apsolutnoj liričnosti kao o čistoći forme tzv. ljubavnog pesništva. No, moderna poezija teško će već dosegnuti ideal totalne harmonije subjekta koji se zatvara u granice duhovnog areala ljubavi. Pojam ljubavi najčešće se dovodi u vezu sa pojmom opstanka. I mi sada možemo da ponovimo reči M. Jursenar da nema srećne ljubavi, „jer ono što posedujemo, ne posedujemo više”, i ljubav kao forma duha kulminira u bolu zbog nemogućnosti trajanja u više oblika.

Govoreći o neostvarljivoj težnji izjednačavanja u sebi i van sebe u poeziji koja se oslanja na fenomen ljubavi, hteo sam da naglasim da ne postoje čiste forme prevazilaženja nesigurnosti u objektivnom prostoru u vremenu. I zato, ako bi na prvi pogled izgledalo da ovakav introvertan odnos prema stvarnosti ostaje imun na goruća pitanja vremena, treba imati na umu da se radi o takvoj imunizaciji koja predstavlja formu kritičkog dijaloga sa prazninom spoljašnjeg sveta.

Pokušaćemo da u ovakvim relacijama posmatramo poeziju mladog pesnika Vičazoslava Hronjeca. Može se činiti da su ove relacije odveć široke, ali svaka vrsta izolacije od tih najširih odnosa može samo da suzi našu predstavu o duhovnom prostoru određenog pesničkog iskaza. A prostor života ipak je samo jedan, ne deli se na sferu jače i sferu slabije aktivnosti sila podzemlja koje su se tako cinično poigravale sa Orfejem.

Pesničko delovanje Vičazoslava Hronjeca, otprilike desetgodišnje, ostvarivalo se u uzajnoj sredini književnosti jugoslovenskih Slova. No ostavimo po strani sva ta, većinom neliterarna, razgraničavanja sredine, s kojima slovačka književna kritika i ne hotela mora da računa. Jer, to je velika smelost, to neosećanje granica, na koje se spotiče pri svakom koraku. Možda je zato i Hronjecovo pesništvo u relativno kratkom vremenskom intervalu prevazilazilo i prevazilazi snažne antitetičke forme realizacije. Razume se, ni jedna nije postigla apsolutnu tačku identifikacije sa osnovnom misli. Hronjec je početnik, i zato bi bio strog izraz da njegovu poeziju karakteriše nestalnost forme. Njegova prva knjiga pesama *Zvezde, obala* pokazuje već naizmeničnu pojavu nekoliko načina realizacije odnosa prema stvarnosti. To, pak, ne bi bio njen nedostatak; nedostatak — kad smo ga već pomenuli — bio bi u nedovoljnoj osnovanosti životne borbe za pronalaženjem bitnih proporcija stvarnosti. Mislim na one pesme iz knjige *Zvezde, obala* koje ne izlaze iz ravni empirijskog shvatanja stvarnosti (predstavlja ih pesma *Putujem*). U svakom slučaju, ne može ostati nezapažena Hronjecova težnja ka sintezi smisla života i smisla pevanja, koja već prerasta okvire knjige *Zvezde, obala*, i ne malo izmenjena i pojačana, nastavlja se u njegovim novim pesmama. Ali, onu reč koja spaja realnost sveta sa realnošću pesme Hronjec zasad nije pronašao. Zato bismo se mogli slikovito izraziti da se pesnik bori za mogućnost iskazivanja one reči koja bi ga izbacila iz prostora između dve vatre, iz prostora rušilačkih protivrečnosti. No Hronjecov pesnički manir već sam sobom nagoveštava da se pred nama nalazi, pesnik koji ove protivrečnosti nikad neće moći da reši, jer nikada dosad nije uspeo da se odupre magnetizmu senzualnog jezgra stvarnosti. Mada je vidljiva njegova težnja da se uzdigne do permanentnog i razgraničavajućeg odnosa prema gnozeološkim vrednostima avanture pesničkog mišljenja, ipak ona poslednja komunikacija s bićem određene misli ostaje izvan dosega njegove razvojne linije. Smatram da u ovoj prilici i za Hronjeca govori stih Ivana V. Lalića: „nije važan svršetak, važna je samo plovidba”. Pesnik Hronjec na svojoj metaforičkoj plovidbi, koja je sama sebi cilj, susreće bezbroj nepoznatih oblika, a pri dodiru s njima dolazi do delimičnog apsorbovanja njihovih elemenata. U stvari, Hronjec i usmerava pesmu ka potpunom izjednačavanju prvobitnog pesničkog impulsa sa motivskim celinama koje su nastale slučajno, asocijativno, na osnovi neprekidne niti percipiranja

pesničko ubedenje da stvarnost u prvom redu treba vizuelno formirati, uobličiti je po mogućnost dodira, reificirati je. Vizuelne slike oživljene inertne materije u ovom ciklusu nije teško pratiti, već dovesti ih u vezu sa osnovnom temom, jer su isuviše osamostaljene. Možda neće ni biti bespredmetno pitanje: šta se nalazi iza tih slika? Praznina, tama, tajanstvo. Zbog toga što su dimenzije tog sveta izvan nas nedefinisane, pesnik pokušava da održi iluminaciju stvarnosti koja se rasplamsava iz naše vlastite predstave tih dimenzija.

Čini mi se da sam tako daleko,
daleko od te reči...

Reč koja izražava misao, koja oživljava oblike, koja je život sama za sebe, nalazi se izvan dosega. Hugo Fridrih u knjizi *Struktura moderne lirike* iznosi epizodu sa Malarmeom, koji je, u jednom razgovoru, rekao da je poezija posle „velikog Homerovog lutanja” izgubila put. A kad su ga pitali šta je bilo pre Homera, rekao je: Orfej. „On, dakle, iz tolike udaljenosti posize za jednim mitskim likom, za pojmom pjeva, u kojem pjevanje jest jedno s mišljenjem, a znanje s tajnom” (Hugo Friedrich: *Struktura moderne lirike*).

A šta pesnik da radi u prostoru samoće? Može li uopšte da počne intelektualnu korespondenciju, ako takav način delovanja podrazumeva i mogućnost određene korespondencije sa ne-ja?

Prelistavajući ovaj časopis, neodoljivo su me privukle reči M. Jursenar, činilo mi se da osvetljavaju put ka poeziji Vičazoslava Hronjeca: „Slušaj, Kebes... govorim ti tiho, jer jedino kad govorimo tiho slušamo samo sebe. Umrijet ću, Kebes” (M. Yoursenar: *Fedon ili zanos*). Poezija Vičazoslava Hronjeca značenski je najglasnija kad pesnik govori za sebe. Nameće se dalja analogija: kad govori u sebi.

Mučen taloženjem žedi, zagnjurio sam lice
[u travu;
tužan
Fenjer maslačka dotakao mi čelo...

Ispod debelog metaforskog sloja provlači se biljka čiste težnje trajanja u sebi. Biti sam sa jezikom, rečju začinjati biće. Hronjecovi *Soneti između dve vatre II* veruju mogućnostima reči koja je usmerena na formiranje potpunog životnog prostora. Ali pesma se formira u samom procesu misaone determinacije, njen put nije unapred određen. „Pred ulazom u vatru (zračila je groznicom u biće Njena porodijska rana”. Ulaženje u vatru predstavlja pokušaj fundamentalnog dosega prostora iza uništavajuće samoće. Nedostaje u ovim sonetima određen otološki akt, koji bi skupio u semantičku celinu sve pesničke elemente polimotivizma. Duhovno stanje „između dve vatre” samo je u kontrapunktu pravim stanjem, koje se sastoji iz osećanja nesigurnosti, jer se izvorište iz centra saznanog procesa pomera na periferije, znači, bitni fenomeni, fenomeni „dve vatre”, zatvaraju granice duhovnog prostora pesme, ali time ga formiraju samo indirektno, svojom nepravom prisutnošću određuju čovekovo biće. Pesnik, dakako, teži da oblicima oko sebe da prava imena, ali njegov iskaz puni se smislom samo tada kada posreduje između senzitivne i intelektualne sfere. Ovako Hronjec ostvaruje treću sferu — duhovnu sferu čoveka u praznom prostoru i vremenu.

—○—

Kada se radi o naličju Hronjecove poezije u korespondenciji sa bitnim dimenzijama sredine, u ne maloj meri ilustrativne su Herderlinove reči:

Ein Zeichen sind wir, deutungslos,
Schmerzlos sind wir und haben fast
Die Sprache in der Fremde verloren.

Čini mi se da ove reči mogu da se odnose i na celu situaciju književnosti jugoslovenskih Slova.

stvari realnosti koje se nalaze izvan pesniku poznatih oblika. Hronjec ne sažima pravac akta pevanja oko određene grupe fenomena koji bi imali ulogu da bliže odrede čovekovo biće. Neprisustvo snažnije usmeravalačke misli nadoknađuje snažnom metaforskom tenzijom. Na mestima koje bi trebalo da budu očigledan gnozeološki završetak pređenog puta nalazi se novi metaforski čvor: vrata nemira tim činom još više se otvaraju. Ni je to filozofska refleksija, nego pre samo senzualistička transpozicija pesnikovog puta saznanja u nove koordinate. Zato dosta često konačno saznanje gubi svoju specifičnost, kao što je osećanje neranjivosti u prostoru otuđenom od čoveka. A biće pesnika gubi svoju prvobitnu upravljenost na konfrontaciju sa svetom napoznatih sila noći, koja je zamenjena jednim stanjem dovoljnosti sebi u paralelnoj struji sa nemirima, koji su ga ipak podstakli da izađe iz školjke vlastitih predstava o životu. Metafora u Hronjecovim pesmama vrlo često nije težnja za definisanim stvarnosti, postaje nekakva naknadna stvarnost. Osnovne norme ovakve stvarnosti pesnik formuliše sa stanovišta svog razgrađenog bića, u stanju pesničke egzaltiranosti odveć snažno apostrofira proces saznanja i traženja sebe u novim situacijama; pri tome, pak, u pozadini ostaje sukob sa nepoznatim. Intenzivan pokret u subjektivnom prostoru dobija ulogu neprekidne reprodukcije bića u vremenu, ali u ogoljenom spoljašnjem prostoru taj pokret postaje pasivniji, prestaje da bude središte realizacije bitnog odnosa prema pitanjima opstanka. Perspektiva se odjednom promenila u korist determinante koja ustanovljava graničnu sferu između ja i ne-ja. Ciklus pesama *Točkovi, zvezde moje* iz Hronjecove prve knjige možda zato deluje kao značajna celina što izlazi upravo iz duhovnih prostora te granične sfere, iz prostora koji nisu determinisani ni jednom od stvarnosti: stvarnost sebe i stvarnost sebe u svetu teže za paralelnim egzistiranjem. *Točkovi, zvezde moje* plediraju na nekakvu osobenu mistiku metafiziku. Mistiku vremenškog života, metafiziku slučajne smrti. Ali Hronjec ne može da se zadovolji finalnom i apriornom stvarnošću egzistencionalnih međaša koji fizički ograničavaju čovekovo biće. Dovedeći u vezu fizičko i supstancionalno vreme, indirektno evocira ona istorijska razmimoilaženja koja su bila agens nestajanja određenog oblika života. Ciklus je građen iz dve suprotne misaone intencije: Hronjec reificira čoveka i, u isto vreme, personificira stvari. Reificirajući čoveka, daje mu pečat simbola; personificirajući stvari, daje im metaforički smisao. A ceo taj proces dobija formu videnog:

Tu je preda mnom
ta rembrantovska slika: fenjer dogoreva a
ruka drhti nad ispisanim pergamentom, dok
bele pahuljice zvezda na poljima
[skrivaju tragove
izbeglica

(IV Utopija)

Hronjec u ciklusu *Točkovi, zvezde moje*, što je karakteristično i za njegove nove pesme, pokušava misao izraziti vizuelnom predstavom. Tim činom misao prelazi u simboličnu ravan i prestaje da deluje kao iskaz. Njeno dejstvo je u slici, u dinamičnoj slici istorijskog događaja. Sukcesivno nizanje slika svoju semantičku funkciju iscerpljuje u svedočanstvu o čovekovo usamljenosti u divljem haosu spoljašnjeg sveta. *Točkovi, zvezde moje* su